

ლელა ონიანი

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ქუთაისი, საქართველო

Onianilela@gmail.com

<https://doi.org/10.52340/lac.2024.09.36>

ლინგვოკულტუროლოგიური პარადიგმა კულტურის ასპექტში

საკვანძო სიტყვები: ლინგვოკულტუროლოგიური პარადიგმა, კულტურა.

სტატიაში განხილულია ლინგვოკულტუროლოგიური პარადიგმის მიმართება კულტურასთან. ამჟამინდელ ლინგვისტიკაში დომინირებს ენის ისეთი ხედვა, რომელიც ენას უკავშირებს ადამიანური სინამდვილის სხვა ფენომენებს-ძირითადად კულტურას. ამიტომ ამ ახალ პარადიგმას, როგორც წესი, უწოდებენ „ლინგვოკულტუროლოგიურ პარადიგმას“, ანუ ენის ისეთ ხედვას, რომელიც მას არსებითად უკავშირებს კულტურას. ლინგვისტური აზროვნების ამგვარმა განვითარებამ გამოიწვია ის, რომ ენობრივმა ნიშანმა გაიფართოვა თავისი სტრუქტურა- იგი არ „გაჩერებულა“ ორპლანიან სტრუქტურაზე. ხოლო ნიშნის სამგანზომილებიან სტრუქტურაში თითოეული მისი განზომილება, სხვადასხვა პარადიგმის დონეზე სხვადასხვა სტატუსს იკავებს.

ტექსტის სტრუქტურის ჩვენი კვლევის პრაქტიკულ-ანალიტიკურმა ასპექტმა უნდა მოახდინოს აქამდე ჩვენს მიერ გამოთქმული თეორიულ მოსაზრებათა აქტუალიზაცია, მათი გაერთიანება ერთ მთლიან ანალიტიკურ სისტემაში. სხვანაირად რომ ვთქვათ, უნდა მოხდეს ჩვენს მიერ დაკავებულ თეორიულ პოზიტივითა ერთის მხრივ აქტუალიზაცია, მეორეს მხრივ - კი - სინთეზი. მაგრამ სანამ ჩვენ შევუდგებოდით ამ სინთეზის პრაქტიკულ რეალიზაციას, გავიხსენოთ შემდეგი ფაქტი: ჩვენ შევიტანეთ გარკვეული და ჩვენი აზრით, მნიშვნელოვანი კორექტივები რეფერენტული სტრუქტურის იმ კონცეფციაში, რომელიც დღეისთვის წარმოდგენილია და გარკვეული სახით დომინირებს კიდევ ტექსტის ინტერპრეტაციის თეორიაში. ვგულისხმობთ იმ ფაქტს, რომ მხატვრული ტექსტის სტრუქტურულ ასპექტთა კვლევისას, რომელსაც ჩვენ ინტერპარადიგმულობას ვუწოდებთ; ამ ეტაპზე უკვე აუცილებელი ხდება ხაზგასმით ითქვას: ინტერდისციპლინურობა და ინტერპარადიგმულობა წარმოადგენენ ლინგვოკულტუროლოგიური პარადიგმის ორ ურთიერთდაკავშირებულ ასპექტს.

კონკრეტული მხატვრული ტექსტის ანალიტიკური კვლევა უნდა ეფუძნებოდეს აქამდე ჩვენ მიერ გამოთქმულ თეორიულ და მეთოდოლოგიურ მოსაზრებათა სინთეზს; მაგრამ როგორ უნდა მოხდეს ეს სინთეზი და, რაც მთავარია, რამ უნდა მოახდინოს იგი? ამ კითხვის პასუხი ასეთია: ეს სინთეზი უნდა მოახდინოს ტექსტისადმი ლინგვოკულტურო-ლოგიურმა მიდგომამ, ამიტომ არამც თუ შესაძლებელია, არამედ აუცილებელიცაა ეწოდოს ჩვენს მიერ ჩასატარებელ ანალიზს „ლინგვოკულტუროლოგიური ანალიზი“. უნდა ვიგუ-ლისხმობთ, რომ

ყველა ის თეორიული და მეთოდოლოგიური მოსაზრება, რომლებიც აქამდე ფიგურირებდნენ ჩვენს ნაშრომში, უნდა დაექვემდებარონ ლინგვოკულ-ტუროლოგიურ მიდგომას და იქცნენ ამ მიდგომის სტრუქტურულ ელემენტებად; ბ) მეორე მომენტი კი ისაა, რომ მიუხედავად ლინგვოკულტუროლოგიური პარადიგმის ჩვენ მიერ ხაზგასმული დომინანტური სტატუსი-სა, ჯერ არ გვქონია ამ ცნების დეფინიცია, რომელიც წარმოადგენს ტერმინ „ლინგვოკულტუ-როლოგიის“ ცენტრალურ ელემენტს, ე.ი. არ გვქონია კულტურის დეფინიცია. ამგვარი დეფინიციის გარეშე კი ბუნებრივია, თვით ლინგვოკულტუროლოგია როგორც კვლევითი პარადიგმა ვერ შეიძენს რეალურ შინაარსს.

როგორც ცნობილია, არსებობს კულტურის ცნების მრავალი დეფინიცია. მათ შორის ჩვენ ამოვირჩევთ ისეთს, რომელიც ხასიათდება როგორც შინაარსობრივი სიფართოვით, ისე კონკრეტულობითაც, რადგანაც მიგვაჩნია, რომ სწორედ თვისობრივად ამგვარ დეფინიციას შეუძლია იქცეს ამ სინთზის განხორციელების საშუალებად, რომლის შესახებაც ზემოთ გვქონდა საუბარი.

ჩვენ დავეყრდნობით კულტურის იმ განსაზღვრას, რომელსაც იძლევა კ.ხორუმენკო თავისსავე „ენციკლოპედიური ლექსიკონი“. გამოვყოფთ ამ ფენომენის მისეული განმარტების სამ ასპექტს და მივიჩნევთ, რომ ტექსტის ჩვენეული ანალიზი-სათვის მნიშვნელობა აქვს თითოეულ მათგანს: 1) კულტურის განსაზღვრის პირველ ასპექტში ხაზგასმულია ამ ფენომენისათვის დამახასიათებელი ის მომენტი, რომელიც გვიჩვენებს მის მნიშვნელობას **თაობათა ურთიერთმიმართების** თვალსაზრისით. ამ თვალსაზრისით კულტურა განისაზღვრება როგორც სოციალურად შეძენილ და თაობიდან თაობაში გადაცემულ სიმბოლოთა, იდეათა, ღირებულებათა, ჩვეულებათა, რწმენათა და ტრადიციათა, ქცევის ნორმათა და წესებთა ერთობლიობა, რომელთა საშუალებით ადამიანები ახდენენ მათი არსებობისათვის აუცილებელ ქმედებათა ორგანიზებას (Чиргушенко, 1997:228-229).

2) განსაზღვრის მეორე ასპექტში ხაზგასმულია ის ფაქტი, რომ კულტურა უპირისპირდება ბუნებას როგორც ადამიანების მიერ შექმნილი და არა თავისთავად არსებული გარემო: „კულტურა“ ნიშნავს არსებობისა და თვითრეალიზაციის ადამიანთა მიერ შექმნილ ხელოვნურ სფეროს როგორც სოციალურ ურთიერთ-ზემოქმედებათა და ქცევის რეგულირების წყაროს (იქვე).

3) მესამე ასპექტი ხაზს უსვამს კულტურის ადამიანთან მიმართების მომენტს „რომ კულტურის სუბიექტს წარმოადგენს ადამიანი: იგი ქმნის, ინახავს და ავრცელებს მის მიერ შექმნილ კულტურულ ღირებულებებს“ (იქვე).

ჩვენთვის უშუალო ინტერესს წარმოადგენს არა იმდენად კულტურა, არამედ ის მიმართება რომელიც არსებობს ენასა და კულტურას შორის და რომელიც მიჩნეულ იქნას **ლინგვოკულტუროლოგიის** კვლევის საგნად, ამიტომ ჩვენ გავითვალისწინებთ კულტურის ზემოთ მოცემულ განმარტებას მის სამსავე ასპექტში, მაგრამ ამავე დროს ჩვენთვის გადამწყვეტი იქნება ის, თუ როგორ აირეკლება კულტურა როგორც ამგვარად გაგებული ფენომენი გასაანალიზებელი ტექსტის **რეფერენტულ სტრუქტურაში**.

ჩვენ იმიზანის ინგლისურენოვანი მცირე პროზის ორი ნიმუშის ანალიზი. ა) რეფერენტული სტრუქტურის იმ კონცეფციას, რომელსაც გვთავაზობს ტექსტის ინტერპრეტაციის თანამედროვე თეორია, კერძოდ კი მისი ისეთი წარმომადგენელი, როგორცაა ლ.ნოზდრინა, ბ) ამავე დროს არა ნაკლებ მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ჩვენ მნიშვნელოვანი კორექტივები შევიტანეთ ხსენებულ კონცეფციაში, უფრო მეტიც – მოვახდინეთ მისი **კონცეპტუალური ტრანსფორმაცია**, რაზეც არა ერთხელ მივუთითეთ. ორივე ამ მომენტის გათვალისწინებით, და რაც მთავარია, იმის გათვალისწინებით, რომ ტექსტთა ჩვენეული

ანალიზი უნდა ატარებდეს **ლინგვოკულტუროლოგიურ** ხასიათს, გვსურს გამოვეყოთ ამ ანალიზისათვის მნიშვნელოვანი შემდეგი ძირითადი მომენტები:

ა) ჩვენი აზრით, რეფერენტული სტრუქტურის ცნება უნდა ეფუძნებოდეს ისეთ ფართო შინაარსსა და მნიშვნელობის ცნებას, როგორცაა ტექსტში წარმოდგენილი **სამყაროს** (ვგულისხმობ „ნაწარმოების სამყაროს“ იმ გაგებით, როგორც ჩვენ იგი დავვსესხეთ ლიტერატურათმცოდნეობას), მაგრამ თუ გვსურს არა მარტო დავვსესხოთ ლიტერატურათმცოდნეობას „ნაწარმოების სამყაროს“ ცნება, არამედ ვაქციოთ კიდევ იგი მხატვრული ნარატივის ანალიზის ეფექტურ საშუალებად, მაშინ უნდა მოვახდინოთ მისი **ორმხრივი კონცეპტუალური ტრანსპორმაცია**, რაც ნიშნავს შემდეგს:

ბ) კულტურის ცნებიდან გამომდინარე „ნაწარმოების სამყარო“ გაგებულ უნდა იქნას **კულტურულ სამყაროდ**. უნდა მივიჩნიოთ, რომ ნარატივის ცნებით ნაგულისხმევი თხრობითი „ინსტანციები“ ე.ი. მთხრობელი – ადრესანტიც და მკითხველი – ადრესატიც ეკუთვნის ერთი და იგივე კულტურულ სამყაროს, რადგან სხვანაირად შეუძლებელი იქნებოდა მათი ურთიერთგაგება, და შესაბამისად, ვერ შედგებოდა ნარატივი, როგორც კომუნიკაციური ფენომენი. ასევე უნდა მივიჩნიოთ, რომ თუ თხოვა ხორციელდება პირველ პირში, სიუჟეტში ჩართული პერსონაჟებიც ეკუთვნიან იგივე კულტურულ სამყაროს, რომელსაც ეკუთვნიან ზემოხსენებული ადრესანტი და ადრესატიც ბ) კულტურის ზემოთ მოცემული განსაზღვრიდან გამომდინარე როგორც მთხრობელი-ადრესანტი და მკითხველი-ადრესატი, ისე სიუჟეტში მონაწილე ყველა პერსონაჟი უნდა მივიჩნიოთ იმ კულტურულ სუბიექტად, რომელსაც ისინი მიეკუთვნებიან.

გ) კულტურული სამყარო წარმოადგენს ერთდროულად **რეფერენტულ სივრცეს**, რომელსაც ბუნებრივია, აქვს რეფერენტული სტრუქტურა იმ გაგებით, როგორც ეს ცნება ფიგურირებს ტექსტის ინტერპრეტაციის თანამედროვე თეორიაში.

ლიტერატურა:

1. ნ. თევდორაძე, ენათმეცნიერების შესავალი, თბილისი, 2016
2. გ. ლეზანიძე, კომუნიკაციური ლინგვისტიკა, თბილისი, 2004
3. К. Хорушенко, “Культурология”. Энциклопедический Словарь. Ростов-на-дону. “Феникс” 1997

Lela Oniani

Akaki Tsereteli State University

Kutaisi, Georgia

Onianilela@gmail.com

<https://doi.org/10.52340/lac.2024.09.36>

Linguoculturological paradigm in the aspect of Culture

Abstract

Article aims to discuss the interrelation of Linguoculturological paradigm in the aspect of Culturology. In modern linguistics language is connected with the phenomena of cultura, this new vision of language is called linguoculturological paradigm.

The first and main argument implies paradigmatic status of linguoculturology as a research trend. Modern understanding of a text and structure has linguosemiotical character based on the understanding of literary works as literary communication. This point requiring synthesis of linguistics and literary theory.

According to the context of culture, we should consider „literary world” as cultural world, which represents Referential space and is considered from linguoculturological paradigm

Key words: Linguoculturological paradigm, Culture